

Sygn. akt I UK 204/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 stycznia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Romualda Spyt
SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania K. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 28 stycznia 2015 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 20 listopada 2013 r.,

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego Sądowi Apelacyjnemu.

UZASADNIENIE

K. G. wniósł odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 31 stycznia 2013 r. o odmowie przyznania mu prawa do emerytury. Twierdził, że posiada wymagany 15-letni staż pracy w warunkach szczególnych przed dniem 1

stycznia 1999 r., tj. praca w urzędach górniczych będąca pracą górniczą. Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania, wskazując, że pracy w warunkach szczególnych nie stanowi okres zatrudnienia w Okręgowym Urzędzie Górniczym od dnia 15 stycznia 1991 r. do 31 grudnia 1998 r., ponieważ praca ta nie była świadczona stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w warunkach szczególnych.

Wyrokiem z dnia 15 maja 2013 r. Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury począwszy od dnia 1 stycznia 2013 r. Sąd ustalił, że ubezpieczony w okresie od dnia 15 stycznia 1991 r. do 30 września 1995 r. był zatrudniony na stanowiskach starszego inspektora zakładów górniczych i nadinspektora zakładów górniczych w Okręgowym Urzędzie Górniczym w T., a w okresie od dnia 1 października 1995 r. do 31 grudnia 1998 r. na stanowisku nadinspektora zakładów górniczych w Okręgowym Urzędzie Górniczym w S. W spornym okresie, tj. od dnia 1 stycznia 1991 r. do 31 grudnia 1998 r. ubezpieczony pracował w grupie energomechanicznej, która wykonywała pracę inspekcyjno-techniczną na dole w kopalni. Był pracownikiem Wyższego Urzędu Górniczego kierowanym do pracy w Okręgowych Urzędach Górniczych. Do jego obowiązków należała kontrola inspekcyjno-techniczna w zakresie bezpieczeństwa pracy urządzeń w podziemnych zakładach energomechanicznych, kontrola rozdzielni wysokiego napięcia na dole w kopalni, sieci średniego i niskiego napięcia pod ziemią oraz bezpiecznej eksploatacji urządzeń urabiających w przodkach i ścianach. Ubezpieczony zajmował się również postępowaniami wyjaśniającymi w sprawie zaistniałych zdarzeń na dole w kopalni. Wykonywał kontrole na dole w kopalni, a po zakończonej kontroli sporządzał protokół na powierzchni. W Okręgowym Urzędzie Górniczym przebywał raz w miesiącu na odprawach, a sporadycznie wtedy, gdy był wzywany przez dyrekcję. Ubezpieczony 60% ogólnego czasu pracy spędzał na dole w kopalni, a w pozostałym zakresie przeprowadzał kontrole dokumentów na powierzchni i sporządzał dokumentację. Czynności biurowe były ściśle związane z czynnościami inspekcyjno-technicznymi. Ubezpieczony ukończył 60 lat w dniu 25 listopada 2010 r., w chwili orzekania nie był członkiem OFE i pozostawał w zatrudnieniu w Wyższym Urzędzie Górniczym.

Sąd Okręgowy, wskazując na art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), stwierdził, że ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32 ustawy, jeżeli w dniu 1 stycznia 1999 r. osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzn oraz okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 ustawy emerytalnej wynoszący 25 lat dla mężczyzn. Dalej wyjaśnił, że na podstawie art. 32 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej, ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższy niż określony w art. 27 pkt 1 powoływanej ustawy. Z kolei w myśl art. 32 ust. 4 ustawy obniżony wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom zatrudnionym w szczególnych warunkach przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych, tj. rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Sąd wskazał, że na zasadzie § 2 ust. 1 tego rozporządzenia, okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Na podstawie § 4 ust. 1 wskazanego rozporządzenia pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: osiągnął wiek emerytalny wynoszący 60 lat dla mężczyzn i ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Z kolei zgodnie z § 4 ust. 3 tego rozporządzenia do okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych, o których mowa w ust. 1 zalicza się także okresy pracy górniczej w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin. Sąd Okręgowy zauważył, że obowiązująca uprzednio ustawa z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu

emerytalnym górników i ich rodzin w art. 5 ust. 1 określała, jakie zatrudnienie uważa się za pracę górniczą, a w art. 5 ust. 2 co uważa się za pracę równorzędną z pracą górniczą, zaś okresy zaliczane do pracy górniczej wskazywał art. 7. Według Sądu praca ubezpieczonego w okresie spornym była pracą górniczą w rozumieniu przepisu art. 5 ust. 1 pkt 10 ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin. Ponadto, § 4 ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. stanowi samodzielną podstawę uwzględnienia pracy górniczej, jako pracy w warunkach szczególnych, uprawniającej do wcześniejszego przejścia na emeryturę. Sąd stwierdził, że ubezpieczony spełnił wszystkie przesłanki do przyznania mu wcześniejszej emerytury z tytułu zatrudnienia w warunkach szczególnych i nabył prawo do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł organ rentowy, zarzucając naruszenie art. 184 w związku z art. 39 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) w związku z treścią rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), poprzez niesłuszne przyjęcie, że K. G. legitymuje się wymaganym ustawowo okresem pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację i oddalił odwołanie ubezpieczonego. Stwierdził, że rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego w zakresie, w jakim Sąd uwzględnił odwołanie, oparte zostało o niewłaściwą wykładnię przepisów prawa materialnego i nie znajduje oparcia w materiale dowodowym. Zauważył, że obecna definicja pracy w szczególnych warunkach odwołuje się jedynie do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze i to ono jest podstawą ustalenia czy praca była wykonywana w szczególnych warunkach. Przepisy tego rozporządzenia określają rodzaje prac wykonywanych w szczególnych warunkach i szczególnym charakterze w § 4-15 oraz w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia. Sąd II instancji stwierdził, że dla uznania konkretnego rodzaju lub stanowiska pracy za pracę wykonywaną w

szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze decydujące znaczenie ma to, czy jest to praca wymieniona w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. oraz w wykazach stanowiących załącznik do tego rozporządzenia, natomiast wykazy stanowisk ustalane przez właściwe podmioty w odniesieniu do podległych zakładów pracy mają jedynie charakter techniczno-porządkujący. Podkreślił przy tym, że rodzaje prac w szczególnych warunkach wyróżnia kryterium merytoryczne i formalne. Pierwsze zależy od wykonywania stale i w pełnym wymiarze pracy w szczególnych warunkach, drugie natomiast wymaga, aby praca ta była wymieniona w załączniku do rozporządzenia z 1983 r. Praca, która nie jest w nim wymieniona, nie jest pracą w szczególnych warunkach uprawniającą do wcześniejszej emerytury. Sąd zauważył, że praca ubezpieczonego w okresie spornym była pracą górniczą w rozumieniu przepisu art. 5 ust. 1 pkt 10 ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin, natomiast nie jest pracą górniczą w rozumieniu ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Podkreślił, że według aktualnie obowiązujących przepisów ustawy emerytalnej, zgodnie z uregulowaniem art. 50c ust. 2 pkt 1, zatrudnienie na stanowiskach wymagających kwalifikacji inżyniera lub technika w zakresie górnictwa w urzędach górniczych, jeżeli zatrudnienie jest związane z wykonywaniem czynności inspekcyjno-technicznych w kopalniach, przedsiębiorstwach i innych podmiotach określonych w ust. 1 pkt 1-4, stanowi jedynie pracę równorzędną z pracą górniczą, jednak pod warunkiem uprzedniego przepracowania w kopalniach, przedsiębiorstwach i innych podmiotach określonych w ust. 1 pkt 1-4 co najmniej 10 lat pod ziemią, na odkrywce w kopalniach siarki lub węgla brunatnego, a także w kopalniach otworowych siarki albo na stanowiskach dozoru lub kierownictwa ruchu. Sąd Apelacyjny stwierdził, że ubezpieczony nie posiada 10 lat pracy pod ziemią, na odkrywce w kopalniach siarki lub węgla brunatnego czy w kopalniach otworowych siarki albo na stanowiskach dozoru lub kierownictwa ruchu, tym samym okres jego pracy w urzędach górniczych nie stanowi w świetle aktualnie obowiązujących przepisów pracy równorzędnej z pracą górniczą. Zdaniem Sądu, uprawnienie ubezpieczonego do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych należało rozpoznawać na podstawie aktualnie obowiązujących przepisów, a więc art. 184 i art. 32 ustawy z dnia 17

grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), które należy poddać wykładni ścisłej. Podkreślił, że obecna definicja pracy w szczególnych warunkach odwołuje się jedynie do wymienionego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. i to ono jest podstawą ustalenia, czy praca była wykonywana w szczególnych warunkach. Przepis § 4 ust. 1 tego rozporządzenia stanowi, że prawo do emerytury nabywa pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A. Natomiast § 4 ust. 3 tego rozporządzenia ustala, że do okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach, o których mowa w ust. 1, zalicza się także okresy pracy górniczej w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin. Z kolei, w wykazie A określającym prace w szczególnych warunkach, których wykonywanie uprawnia do niższego wieku emerytalnego w dziale I dotyczącym górnictwa przewidziano jako prace w szczególnych warunkach tylko: 1. Prace pod ziemią, 2. Wydobywanie odkrywkowe węgla brunatnego, piasku podsadzkiowego, anhydrytu i gipsu, 3. Wydobywanie, obróbka i przeróbka surowców skalnych oraz wydobywanie ropy naftowej i gazu, 4. Prace wiertnicze, geofizyczne, hydrogeologiczne i geodezyjne przy poszukiwaniu surowców i wody, 5. Przeróbkę mechaniczną węgla, 6. Produkcję brykietów z węgla, 7. Prace na oddziałach prażalni łupków, 8. Prace na zwałowiskach górniczych, hutniczych i elektrociepłowniczych. Według Sądu Apelacyjnego, powyższe uregulowania pozwalają na zaliczenie pracy górniczej do pracy w warunkach szczególnych tylko w sytuacji, gdy praca ta została przewidziana w dziale I wykazu A. Sąd podkreślił, że brak jest racjonalnych przesłanek do uznania, że zawarty w § 4 ust. 3 przepis jest całkowicie odrębnym uregulowaniem od przepisu zawartego w § 4 ust. 1 tego rozporządzenia. Dodatkowo stwierdził, że emerytura w obniżonym wieku z tytułu wykonywania pracy w warunkach szczególnych została zarezerwowana dla pracowników, którzy pracę w warunkach szczególnych wykonują stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, a w tej sprawie bezspornym było, że ubezpieczony prac o znacznej szkodliwości dla zdrowia czy o znacznym stopniu uciążliwości, czy wymagającej wysokiej sprawności psychofizycznej w pełnym wymiarze czasu pracy nie wykonywał.

Wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną zaskarżył ubezpieczony w całości. Zarzucono naruszenie: 1) art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez przyjęcie, że do ustalenia uprawnień ubezpieczonego do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych zastosowanie mają aktualnie obowiązujące przepisy w zakresie dotyczącym zaliczenia do okresów pracy górniczej zatrudnienia w okręgowych urzędach górniczych także przed dniem 1 stycznia 1999 r., w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie art. 50 c ust. 2 pkt 1 wyżej powołanej ustawy przez przyjęcie, że w okresie od dnia 15 stycznia 1991 r. do 31 grudnia 1998 r. ubezpieczony nie świadczył pracy górniczej lecz jedynie pracę równorzędną z pracą górniczą albowiem wykonywana przez niego praca w tym okresie w okręgowych urzędach górniczych, chociaż związana z wykonywaniem czynności inspekcyjno-technicznych, nie była poprzedzona co najmniej 10-letnią pracą w kopalniach pod ziemią, na odkrywce w kopalniach siarki lub węgla brunatnego, w kopalniach otworowych siarki albo na stanowisku dozoru lub kierownictwa ruchu, 2) § 4 ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) przez przyjęcie, że nie stanowi on samodzielnej podstawy do zaliczenia pracy górniczej do pracy w warunkach szczególnych. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie do istotny sprawy poprzez oddalenie apelacji organu rentowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ubezpieczonego okazała się mieć uzasadnione podstawy.

Zasadniczym problemem spornym było zaliczenie do pracy w warunkach szczególnych okresu pracy ubezpieczonego w latach 15.01.1991 r. do 31.12.1998 r. Wynika to z tego, że Sąd pierwszej instancji uznając spełnienie wszystkich przesłanek przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury. Natomiast organ rentowy kwestionował w apelacji jedynie zaliczenie spornego okresu do

pracy w warunkach szczególnych. Tego problemu dotyczą również zarzuty przedstawione w skardze kasacyjnej.

W spornym okresie ubezpieczony był zatrudniony w Wyższym Urzędzie Górniczym. Zdaniem Sądu Apelacyjnego uprawnienie ubezpieczonego do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach należy rozpoznawać w oparciu o obecnie obowiązujące przepisy art. 184 i art. 32 ustawy emerytalnej. Jest to oczywiście pogląd trafny.

W związku z powyższym zastosowanie znajdują przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z 1983 r. – jako przepisy „dotychczasowe”. Zgodnie z § 4 ust.1 tegoż rozporządzenia warunkiem nabycia prawa do emerytury jest wykonywanie, przez co najmniej 15 lat prac w szczególnych warunkach, które są wymienione w wykazie A. W Dziale I dotyczącym górnictwa nie wymieniono pracy która obejmowałaby zatrudnienie w urzędach górniczych. Tak więc gdyby ograniczyć się do tego wykazu, to ubezpieczonemu nie można by zaliczyć spornego okresu do pracy w szczególnych warunkach. Jednak ust. 3 § 4 rozporządzenia stanowi, że do okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach, o których mowa w ust. 1, zalicza się także okresy pracy górniczej w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin.

Przepis powyższy, zdaniem Sądu Najwyższego, stanowi samodzielną i dodatkową możliwość zaliczenia do okresów pracy w szczególnych warunkach okresów, które nie są wymienione w wykazie A rozporządzenia. Wniosek ten wynika z wykładni językowej tego przepisu. Stanowi on bowiem wyraźnie, że zaliczeniu podlegają „także inne” okresy zatrudnienia. Ponadto gdyby ograniczyć się do uwzględnienia jedynie prac wymienionych w wykazie A, to przepis ten byłby w istocie bezprzedmiotowy. Pogląd o tym, że przepis ten rozszerza zamieszczony w wykazie A katalog prac w szczególnych warunkach został wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 października 2013 r., II UK 127/13 (LEX nr 1451525) w odniesieniu do prac na kolei.

Tak więc z uwagi na konieczność zastosowania przepisów dotychczasowych należy odwołać się do przepisów ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin. Zgodnie z art. 5 ust.1 pkt 10 tej ustawy za pracę górniczą uważało się zatrudnienie w urzędach górniczych, jeżeli zatrudnienie było

związane z wykonywaniem czynności inspekcyjno-technicznych w kopalniach, przedsiębiorstwach i innych podmiotach określonych w pkt 1-4.

Należy także stwierdzić, że Sąd Najwyższy wielokrotnie przyjmował, iż wykazanie do dnia 1 stycznia 1999 r. okresu pracy w szczególnych warunkach, o którym stanowi art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej, wyłącza ponowne ustalenie tego okresu po osiągnięciu wieku emerytalnego (postanowienie z dnia 9 marca 2012 r., I UK 367/11, wyrok z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 313/09, OSNP 2011 nr 19-20, poz. 260, wyrok z dnia 13 lipca 2011 r., I UK 12/11). Wydaje się, że takie stanowisko prezentował już także Sąd Apelacyjny w Katowicach (wyrok z dnia 30 stycznia 2001 r., III AUa 1887/00). Poglądy te są więc zgodne z zasadą wynikającą z art. 184 ustawy emerytalnej. Polega ona na tym, że ubezpieczeni którzy na podstawie przepisów dotychczasowych spełnili, poza wiekiem, warunki do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury do czasu wejścia w życie ustawy nabywają to prawo wraz z osiągnięciem wymaganego wieku. Wynika więc z tego jednoznacznie, że w tej sytuacji nie może znaleźć zastosowania art. 50c ust. 2 pkt 1 obecnie obowiązującej ustawy emerytalnej.

Na podstawie powyższego należało więc przyjąć, że doszło do naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa materialnego.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji wyroku.